

Відгук

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Щолокової О.П. на дисертацію Гайдамаки Олени Василівни
«Поліхудожнє виховання молодших школярів на уроках предметів
естетичного циклу», подану на здобуття наукового
ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.07 – теорія і методика виховання.

Українська освіта як соціальне явище багато в чому фокусує складний і суперечливий характер сучасної епохи. Комунікативні, технологічні, соціальні, моральні та інші зміни, що відбуваються в освіті, а також пов'язаний з ними динамізм і розмаїття інформації підіймають її на якісно новий ступінь і вимагають адекватної системи реалізації. За цих умов особливого значення набуває органічне поєднання освіти з вихованням і реальним життям, усвідомлення розвитку людини як способу духовного становлення. Такий погляд вимагає відпрацювання ефективних механізмів, які б сприяли мобільній адаптації до усіх зрушень, створювали умови для саморозвитку та самореалізації особистості, формування її конкурентоздатності в сучасному суспільстві.

Унікальним засобом впливу на особистість у цьому процесі виступає мистецтво. Протягом багатовікової історії людства у філософсько-педагогічних трактатах стверджувалась думка щодо його виховної ролі в суспільстві та впливового значення в житті людини. Як виховний засіб, мистецтво використовувалась майже у всіх соціально-економічних формаціях. Саме з цих позицій, враховуючи сучасні програмні документи України з питань освіти та художньо-естетичного виховання учнівської молоді, автор дисертації обґрунтовує актуальність обраної теми наукового пошуку.

Про актуальність й невідкладність дослідження обраної теми засвідчує й той факт, що вона включена в план наукових досліджень лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти Інституту проблем виховання НАПН України «Формування базових компетентностей учнів загальноосвітньої школи в системі інтегративної мистецької освіти».

Дисертантка зазначає, що вибір теми дослідження зумовлюється посиленням уваги до поліхудожнього навчання, оскільки загальна художньо-образна природа мистецтва, у поєднанні всіх його видів, спроможна чинити найбільший вплив на особистість. Йдеться про створення відповідних педагогічних умов, необхідних для його реалізації у навчальному процесі початкової школи, тобто на ранній стадії становлення людської особистості. Складність розв'язання поставленої проблеми дослідження полягає у наявності й досі не вирішених суперечностей об'єктивного і суб'єктивного характеру, переконливо представлених у дисертації та авторефераті.

Привертає увагу вдало обгрунтований предмет дослідження, який розкривається за такою логікою: спочатку вивчається його становлення, обгрунтовується сутність понятійного апарату і на основі констатувального експерименту розробляється методичне забезпечення педагогічних умов реалізації поліхудожнього виховання молодших школярів на уроках предметів естетичного циклу, обгрунтовуються види, форми, методика і технології цього забезпечення, а також перевіряється ефективність і якість художньо-естетичної вихованості молодших школярів за розробленими критеріями і показниками.

У цій площині автором обгрунтовується зміст таких понять як «поліхудожнє виховання» і «поліхудожня вихованість молодшого школяра». У дослідженні цілком правомірно перше поняття визначається як суб'єкт-суб'єктна діяльність педагога і вихованців, котра ґрунтується на засадах особистісної орієнтації та застосуванні взаємодії різних видів мистецтва, результатом чого стає поліхудожня вихованість молодшого школяра.

Відповідно друге поняття представлено у дослідженні інтегративною якістю, що характеризується здатністю особистості пізнавати різні види мистецтва і розуміти їх взаємодію, виявляти емоційно-ціннісне ставлення до творів мистецтва різними засобами, зокрема словом, кольором і звуком, а також готовністю до самовираження у різних видах художньо-творчої діяльності. Це дозволило дослідниці зробити висновок, що опанування молодшими школярами естетичних цінностей світового мистецтва у межах

уроків естетичного циклу виступають у вигляді синтезу мистецьких якостей, які взаємно збагачують і доповнюють один одного певними векторами.

Разом з тим авторка не обмежується тільки характеристикою даних понять. Вона вважає за необхідне розкрити в цій царині стрижневі принципи, до яких цілком правомірно відносить наступні: орієнтація процесу поліхудожнього виховання на емоційно-ціннісне ставлення молодших школярів до мистецтва; циклічність процесу поліхудожнього виховання молодших школярів; застосування взаємодії творів різних видів мистецтва у процесі художнього пізнання; стимулювання асоціативності молодших школярів в організації сприймання та художньо-творчої діяльності. При цьому дослідниця доводить, що дотримання цих принципів у межах естетичного циклу на основі узгодження форм навчання (уроків) і виховання (позакласних заходів) уможлиблює ефективне поліхудожнє виховання молодших школярів.

Важливим доповненням до теоретичного осмислення визначеної проблеми стало опрацювання чинних програм з образотворчого і музичного мистецтва. Їх ґрунтовний аналіз дозволив авторці зробити висновок, що проголошені у пояснювальних записках виховні завдання практично майже не реалізуються. Відтак у дисертації зроблено припущення, що виховний потенціал творів мистецтва на уроках естетичного циклу можна посилити через актуалізацію виховної спрямованості основних видів мистецької діяльності учнів, а саме: сприймання мистецтва, художньо-творчої діяльності та оцінювання її результатів. При цьому дослідниця робить дуже важливий висновок, що суттєве посилення змісту різних видів мистецтва завдяки його узгодженню на основі спільної тематики та його опанування у змісті різних форм позаурочної художньо-естетичної діяльності учнів створює оптимальні умови для поліхудожнього виховання молодших школярів (стор. 31-32).

У другому розділі, присвяченому експериментальному вивченню стану поліхудожнього виховання молодших школярів, розкриваються психолого-педагогічні особливості художньо-естетичної роботи з молодшими школярами та обґрунтовується методика проведення констатувального етапу дослідження.

Узагальнюючи досвід відомих науковців в цій галузі наукового знання, О.В. Гайдамака розробила власні критерії поліхудожньої вихованості молодших школярів (емоційно-ціннісний, когнітивно-асоціативний і творчодіяльнісний) та їх показники, які відображують багатство естетичного ставлення учнів до світу й здатність до самовираження у різних видах художньої діяльності.

Важливим підрозділом дослідження стало виявлення рівнів поліхудожньої вихованості учнів початкових класів загальноосвітніх закладів. Ця робота проводилась із залученням великого масиву респондентів на широкому експериментальному майданчику і застосуванням комплексу діагностувальних методик. За її результатами автором було визначено, що між рівнями поліхудожньої вихованості молодших школярів у різних регіонах не має істотної різниці, але в цілому вона характеризується низькими і середніми значеннями. Доповненням до цього висновку стало анкетування вчителів, які викладають в школі предмети естетичного циклу. Їх відповіді на запитання анкети показали слабку теоретичну і методичну підготовленість до цього виду педагогічної діяльності.

Відтак, враховуючи думки відомих вчених і власний педагогічний досвід, автор обґрунтовує найбільш сприятливі педагогічні умови реалізації поліхудожнього виховання молодших школярів на уроках предметів естетичного циклу. До них вона відносить спрямованість навчально-виховного процесу на опанування молодшими школярами естетичних цінностей мистецтва, актуалізацію виховного потенціалу творів різних видів мистецтва на засадах інтеграції, залучення молодших школярів до різних видів особистісно-орієнтованої мистецької діяльності та організацію уроків предметів естетичного циклу на засадах емоційно-сислової драматургії, зокрема з використанням змісту підручників. Звертаємо увагу на останню педагогічну умову, адже саме емоційно-сислова драматургія уроків і позакласної роботи дозволяє їх урізноманітнити, зробити оригінальними і самобутніми, перетворити на мистецькі проекти.

Позитивної оцінки заслуговує розмаїття методів, що використовувались на формувальному етапі експериментальної роботи. Дослідниця вміло використовує різноманітні методи виховання і навчання, поєднуючи їх у навчальному процесі й конкретизуючи згідно з виховним змістом художнього матеріалу та різними способами сприйняття (візуального, аудіального або кінестетичного). При цьому автор презентує поетапну розробку уроків естетичного циклу на засадах емоційно-сміслової драматургії, що застосовувалась у різних видах (лінійна, взаємопроникнена та індуктивно-дедуктивна).

Крім того в дослідженні представлена значна кількість практично спрямованих завдань і нестандартних форм роботи з молодшими школярами, зокрема таких як інсценізації, мистецькі міні-проекти, що сприяли поліхудожньому вихованню учнів і таким чином формували їх готовність до самовираження у різних видах художньо-творчої діяльності.

Використання в межах естетичного циклу творів мистецтва з актуалізацією їх виховної спрямованості та застосування системи практично спрямованих завдань на основі впровадження розроблених педагогічних умов дозволили автору виявити позитивну динаміку рівнів поліхудожньої вихованості молодших школярів.

У результаті аналізу представленої дисертації доцільно зазначити й те, що запропонована О.В. Гайдамакою методика вже знайшла своє апробування у навчально-методичному забезпеченні інтегрованого курсу «Мистецтво», зокрема в підручниках, посібниках і робочих зошитах з мультимедійним супроводом для учнів 1-4 класів, які мають граф МОН України.

Отже, основні положення дисертації не викликають заперечення. Їх достовірність забезпечена системним аналізом теоретичного і емпіричного матеріалу, методологічною позицією автора. Високо оцінюючи представлену роботу, висловимо деякі зауваження і побажання, а саме:

- можна погодитись з автором в тому, що уроки інсценізації та драматизації ефективно вирішують виховні завдання, разом з тим

спектакль, на нашу думку, більш доречно віднести до позакласної форми уроку (стор. 51);

- на нашу думку, матеріал, в якому розглядається зміст підручників для початкової школи з предметів художньо-естетичного циклу, краще подати у підрозділі 1.2;
- розкриваючи на констатувальному етапі дослідження завдання щодо інтерпретації художніх образів різними мовами, бажано було більш конкретно представити їх зміст (стор. 85);
- невдало, на нашу думку, представлені таблиці 3.1- 3.5 (стор. 123, 152-153, 155, 160), які мають назву «Емоційно-смілова драматургія уроку музики і образотворчого мистецтва», адже вони не розкривають, що саме об'єднує уроки музики і образотворчого мистецтва, в чому полягає драматургія цих уроків;
- на формуальному етапі дослідної роботи доцільно було б представити динаміку поліхудожнього виховання учнів від першого до четвертого класу.

Визначені зауваження і побажання не впливають на загальну позитивну оцінку виконаної роботи. Новизна, теоретичне і практичне значення дослідження, на наш погляд, полягає у впровадженні в науковий обіг поняття «поліхудожня вихованість молодшого школяра», в розробці та обґрунтуванні педагогічних умов поліхудожнього виховання на уроках естетичного циклу, розкритті сутності поліхудожньої вихованості молодшого школяра як інтегрованої якості особистості, у застосуванні нових форм і методів, що підвищують ефективність художньо-естетичного виховання молодших школярів у процесі пізнання різних видів мистецтва.

Результати дослідження достатньо апробовані, впроваджені у навчально-виховний процес загальноосвітніх шкіл і ліцеїв різних регіонів України. Вони відображені у 28 наукових публікаціях автора, серед яких є підручники, посібники і навчальні програми.

На основі аналізу дисертації, автореферату та публікацій можна зробити висновок, що виконана робота є самостійним і завершеним дослідженням, яке характеризується новизною, має теоретичне і практичне значення, повністю відповідає обраній спеціальності.

Висновок. Автореферат і дисертація «Поліхудожнє виховання молодших школярів на уроках предметів естетичного циклу» є завершеним науковим дослідженням, яке за своїм змістом, оформленням, методичним рівнем, практичною і теоретичною значимістю відповідає стандартним вимогам «Порядку присудження наукового ступеня та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року за № 567 щодо кандидатських дисертацій, а її автор – Гайдамака Олена Василівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент,
доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри
фортепіанного виконавства і
художньої культури
Інституту мистецтв
НПУ імені .П. Драгоманова

